

(Muokattu lektion 19.6.2010 pohjalta)

Anniina Koivurova

Kuvataidetunti mahdollisuuksien ja rajoitusten tilana

Opetusministeriön asettama työryhmä julkaisi kesäkuun 2010 alussa ehdotuksen perusopetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja peruskoulun tuntijaosta (Perusopetus 2020, 159–160). Työryhmän tavoitteeksi oli asetettu taito- ja taideaineiden aseman vahvistaminen. Työryhmä katsoi ehdotuksensa vahvistavan taidekasvatuksen kokonaisuutta.

Kentällä toimivat kuvataideopettajat ja Kuvataideopettajat ry ottivat jyrkän kannan ehdotusta vastaan. (Parviala & Väyrynen 2010a; 2010b.) Käytännössä ehdotus olisi tarkoittanut kuvataide-oppiaineen jo ennestään niukan vuosiviikkotuntimäärän vähentymistä peruskoulun yläluokilla. Kuvataideopettajien huojennukseksi tuntijakoesitys kaatui hallituksessa joulukuussa 2010 (ks. Väyrynen 2010).

Tuntijakouudistusta koskeva ehdotus on ollut huolestuttava väitöstutkimukseni *Kuvien rajat. Torjutut ja toivotut kuvat kuvataidetunnin sosiaalisessa tilassa* näkökulmasta (Koivurova 2010). Tutkimukseni keskiössä ovat peruskoulun seitsemäsluokkalaiset oppilaat ja heidän kokemusmaailmansa. Olen valinnut seitsemäsluokkalaiset siksi, että he ovat peruskoulun viimeinen vuosiluokka, joilla on pakollista kuvataide-oppiainetta. Aineistoa kerätessäni oppilaat olivat saaneet reilut puoli vuotta kuvataideopetusta koulutetun aineopettajan johdolla.

Tutkimukseni yksi lähtökohta on ollut ympäröivän visuaalisen kulttuurin vaikutus oppilaan kuvailmaisuun ja kuvan vastaanottoon. Nykyiset kuvataideopetuksen tavoitteet ja käytännöt pyrkivät tukemaan sellaista oppimista, jossa oppilasta valmennetaan kasvussa visuaalisesti yhä moninaisempaan maailmaan.

Toivottavaa on, etteivät tulevaisuuden perusopetuksen uudistamisehdotukset näivetä kuvataide-oppiaineen tuntimääriä, varsinkin, kun yhteiskunnassamme kuvanlukutaitojen ja mediataitojen merkitys kasvaa koko ajan.

Kuvan ja sanan yhdistäminen eläytymismenetelmää soveltaen

Tutkimukseni avaa näkökulmia kuvataideopetuksen sisällölliseen ja rakenteelliseen kehittämiseen, perusopetuksen piirissä, opetussuunnitelmatyössä ja opettajankoulutuksessa.

Luon tutkimuksessani näkemystä kuvataideopetuksesta nuorten sosiaalisen tilan muodostajana. Tutkimuksen aihe on ajankohtainen ja haasteellinen tarttuessaan opetuksen kehittämisen haasteisiin koululaitoksen ja nuorten jatkuvasti muuttuvissa olosuhteissa. Tarjoan myös uusia näkökulmia nuorisotutkimukseen kehittämällä metodeja tutkia ja tulkita nuorten kokemusmaailmaa.

Väitöstutkimukseni on aineistopainotteinen. Lähtökohtani on ollut antaa oppilaille ääni – tehdä näkyväksi heidän ajatuksiaan, käsityksiään ja tunteitaan. Aineistoni on poikkeuksellisen laaja. Se koostuu kahdelta rovaniemeläiskoululta keräämistäni, 111 oppilaan tarinoista ja kuvista. Eläytymismenetelmää (Eskola 1998) soveltaen 13–14 -vuotiaat oppilaat jatkoivat antamaani kehyskertomusta kirjoittamalla ja sen jälkeen tekivät kuvan syntyneeseen tarinaan liittyen. Oppilaat piirsivät ja maalasivat.

Eläytymistehtävän tarkoituksena oli saada oppilas kertomaan itselle merkityksellisistä kokemuksista kuvataideopetuksen kontekstissa. Olennaista eläytymismenetelmässä on variointi. Minulla oli peruskertomuksesta kaksi erilaista versiota, joilla ohjasin lukijan huomiota. Varioinneilla houkuttelin esiin erilaisia reagointitapoja kuvataidetunnilla

tuotettuun kuvaan, ja niihin kätkeytyviä merkityksiä. Vastausten joukosta hahmottui sekä stereotyyppisiä että poikkeavia yllätyksiä.

Työni uutta luovin ja merkittävin ulottuvuus on eläytymismenetelmän kehittäminen kuvaa ja sanaa yhdistämällä. Olen halunnut varmistaa, että myös kuvan kieli, kuvan viestit pääsevät esiin. Oppilaalle on tarjoutunut mahdollisuus monipuoliseen kuvitteellisuuteen ja ilmaisuun.

Aineiston tuottamistapana eläytymismenetelmän soveltaminen on osoittanut rikkautensa tässä tutkimuksessa. Menetelmän vahvuus on etäännyttäminen. Kun oppilas on voinut kirjoittaa tarinansa kolmannessa persoonassa, hän on voinut tuottaa myös kuvansa roolihahmon kautta, ”entä jos”- tai ”ikään kuin”-maailmassa. Näin hänelle on mahdollistunut itselle merkityksellisten asioiden käsittely sanallisen ja kuvallisen fiktion suojuksissa.

Oppilaiden kerronta

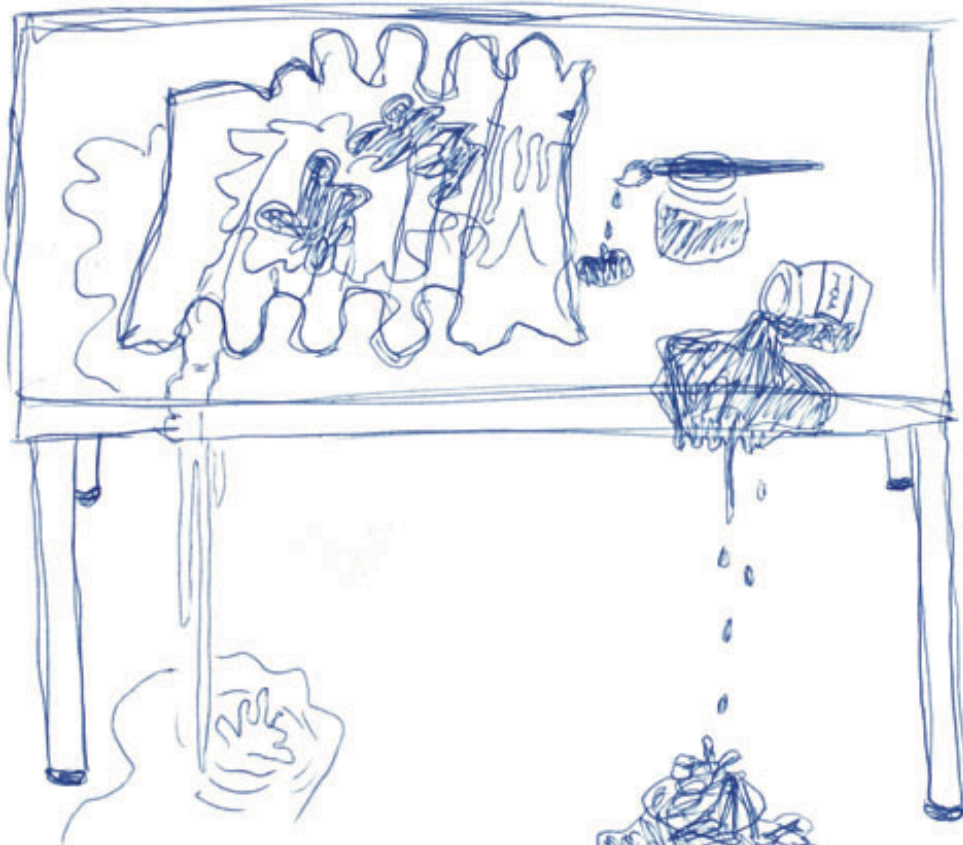
Tarkastelen tutkimuksessani oppilaiden omaksumien arvojen, esteettisten ja normatiivisten käsitysten muotoutumista, sekä tutkin, millainen merkitys oppitunnin vuorovaikutustilanteella, sosiaalisella tilalla, on oppilaiden sanallis-kuvallisiin prosesseihin.

Kutsun oppilaan tarinaa ja kuvaa kerronnaksi. Tätä kerrontaa oppilas voi suunnata itselle ja toisille. Kerronta rakentaa käsitystä siitä, ”kuka minä olen”. Näin tarinat ja kuvat toimivat oppilaan identiteettikehityksen välineinä.

Koska aineisto on kerätty oppitunnilla, kutsun tähän sidoksissa olevaa kerrontaa tutkimuksessani kerrontatapahtumaksi. Kerrontatapahtumassa oppilas tuottaa itsensä sosiaalisena olentona. Sanalliset ja kuvalliset prosessit näyttäytyvät tutkimuksessani performatiivisina, itsen esittämisen muotoina. Siksi kirjoitelma ja kuva voidaan nähdä intersubjektiivisina narratiiveina; ne kuuluvat kontekstiinsa ja tekijälleen. Varsinkin kuvan tekemisellä on aineistonkeruutilanteessa ollut tarinan kirjoittamiseen verrattuna sosiaalisempi luonne.

Koska oppilailta saamani aineisto on kerätty niin, että teksti on tuotettu ensin ja kuva on pohjautunut sille, olen luokitellut aineistoni tekstilähtöisesti. Olen teemoitellut ja tyypitellyt tarinoiden sisältöjä. Vahva analyysiä ohjaava ote tulee narratiivisesta tutkimustavasta: hyödynnän teemoittelua osana mallitarinoiden tunnistamista sekä keinona huomata ja nostaa esiin toistot, tavallisuudet ja poikkeamat.

KURTULLA.

Teemat olen ryhmittänyt neljään katseiksi nimeämäni kategoriaan, jotka ilmentävät oppilaiden kerronnallista asennetta. Katset ovat estetisoiva, normittava, tunnepitoinen ja hajottava katse.

Tekstintutkimuksellisesti aineistoni on monilta osin varsin herkullista. Jo yksin kirjoitelmien analyysi ja tulkinta tuo runsaasti informaatiota oppilaan kokemusmaailmasta. Oppilaiden tarinoita voi käsitellä kuvista irrallaan ja kuvia tarinoista irrallaan, mutta yhdessä tarkasteltaessa oppilaan tarina ja kuva ovat enemmän kuin osiensa summa. Ne muodostavat toisiinsa viittaavan vuoropuhelun, joka synnyttää lisämerkityksiä.

Kuva sanan rinnalla

Kirjoittaja 100 Napapiirin yläaste

Olen poika / tyttö (rengasta) ikä 14 luokka 7C XXX (.) (.)

7. luokkalainen Maija / Mikko on kuvistunnilla. ^{Hardcore} Kaikki työskentelevät ja opettaja kiertelee neuvomassa oppilaita. Äkkiä Maija / Mikko huomaa luokkatoverinsa tehneen vaikuttavan ja upean työn. Millainen se on ja mitä sitten tapahtuu?

Mikon kaverin työssä on kuollut mies, joka on jäänyt junan alle. Mikko pöllii työn ja käärii siitä ~~sytkä~~ sytkäkeitä.

Siihen loppu elämä

Hehee

Oppilaan kuva kulkee tarinan rinnalla läpi aineiston analyysi- ja tulkintalukujen. Tarinan ja kuvan väliset suhteet ovat monipolvisia, sillä kuva kertoo toisin kuin sanat, se avautuu yleensä moneen suuntaan. Kuva kuvittaa, mukailee ja kommentoi kirjallista tekstiä, tai on ristiriidassa sen kanssa. Kuva saattaa täyttää tarinan aukkoja. Samalla se kertoo omaa tarinaansa.

Oppilaan kuvapaperi saattaa sisältää tekstuaalisia elementtejä kuten sanoja, ja tekstipaperiin on saatettu lisätä piktografeja ja piirtää luonnoksia. Niillä on oma merkityksensä oppilaan kuvallisten taitojen harjoittamisen ja kommunikaation muotoina.

Oppilaiden kokemusmaailma

Vaikka keräämäni tarinat ja kuvat ovat sidoksissa tiettyyn aineistonkeruuhetkeen ja -paikkaan, katson niiden ilmentävän suomalaista koulua ja nuoren kokemusmaailmaa myös yleisemmin.

Hyödynnän aineistoanalyysissäni muun muassa narratologisia ja taidehistoriallisia käsitteitä, mutta työni päänäkökulma on kehitys- ja sosiaalipsykologinen. Tutkimukseni osoittaa, miten nykypäivän suomalaisten koululaisten kokemusmaailmassa vaikuttavat heidän oppimisympäristössään vallitsevat, suoraan ja epäsuorasti ilmaistut taide- ja ihmiskäsitykset. Samalla oppilaan kokemusmaailma asettuu osaksi globalisoituvaa maailmaa. Tästä muodostuu mielenkiintoinen ja haastava jännitekenttä, jossa risteävät osin eritahtiset ja ristiriitaisetkin kehityskulut ja motivaatiot.

Metodologinen otteeni on monitieteinen. Sen avulla olen tuottanut kuvataideopetuksen ja taidekasvatuksen käyttöön tietoa oppilaiden taidetta ja kasvatusta koskevista ennakkoletuksista sekä kuvataidetunnista oppimistilanteena. Tarkastelen kuvataidetuntia sosiaalisen vuorovaikutuksen näkökulmasta mahdollisuuksien tilana, jota kuitenkin määrittävät epäsymmetriset valtasuhteet ja sosiokulttuurisesti sisäistetyt odotukset.

Oppilaiden odotuksia taiteesta

Tutkimuksessani risteävät toisaalta taiteen määrittämisen vaikeus ja toisaalta monia oppilaiden omaksumia ehdottomia näkemyksiä, joita kuvalle asetetaan. Samat taideteokset ja esityskonventiot voivat toimia eri yhteyksissä normatiivisina tai uusintavina. Ei ole olemassa viatonta silmää, vaan niin taiteilija kuin kuvien vastaanottaja on kulttuurinsa vanki, sidoksissa aikaansa. Siten myös oppilaiden kuvallinen tuottaminen ja suhtautuminen kuviin on tilannesidonnaista.

Eräs keskeisimmistä väitöstutkimukseni tuloksista on modernistisen taidekäsityksen hallitsevuus tämän päivän koululaisten odotushorisontissa. Se todentaa kiinnostavasti sen, että modernismi ei suinkaan ole hävinnyt jälkimodernista yhteiskunnasta vaan on vain siirtynyt taidemaailmasta arkisempien käytäntöjen pariin. Tutkimukseni osoittaa, miten modernistiseen taidekäsitykseen liittyvä voimakas normittavuus muodostuu koululaisille ongelmalliseksi kuvien tuottamisen ehdoksi.

Tähän taidekäsitykseen nivoutuu myös romanttis-individualistinen taiteilijäkäsitys. Oppilaiden teksteissä ja kuvissa huippuoppilas on suuri yksilö, joka peittoaa muut piirustustaidollaan ja uniikilla kuvallaan. Romanttisen taidekäsityksen keskeiset myyttiset hahmot, nero ja boheemi, toistuvat oppilaiden tarinoissa. Poikkeuksellista taiteilijaoppilasta outoine, originelleine kuvineen ei kuitenkaan ole helppo ymmärtää, ja erilainen oppilas saattaa joutua ryhmänsä hyljeksimäksi.

Nuoret ovat oppineet tunnistamaan modernistisen taiteen tietyt ilmentymät. Varsinkin abstrakti taide on oppilaille käsittämätöntä, taidemaailman rahavirtoja liikutteleva

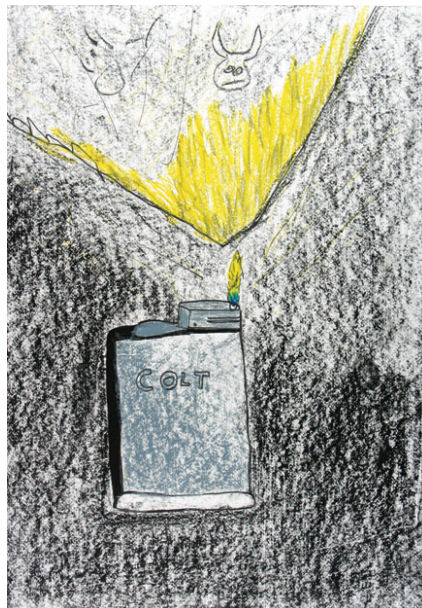
ilmaisumuoto, jota vain kouluttautunut opettaja ymmärtää. Seitsemäsluokkalaiselle hyvä kuva on siinä määrin tuttu ja tunnistettava, ettei se hämmennä ja haasta vastaanottajaa liikaa.

Oikein piirtämisestä

Kouluinstituutio on oppilasta arvioiva laitos. Kuvataideoppiaineen numeroarvioinnista on käyty alalla lukuisia keskusteluja (ks. esim. Korkeakoski 1998, 15). Jatkuva yksilöllisen suoriutumisen arviointi yhdistää jälkimodernia koulua moderniin taidemaailmaan. Taidokas oppilas lunastaa kuvallaan arvosanaksi kympin ja voittaa taidekilpailut.

Tutkimusaineistoni keskeisiin paradokseihin kuuluu, että oppilaat mitä ilmeisimmin kokevat samalla sekä tarvetta piirtää ”oikein” että välttää kopioimista. Suhtautuminen mallista piirtämiseen on ristiriitainen. Vaikka tarinoissa toisten oppilaiden kuvia kopioidaan, tätä ei hyväksytä eikä arvosteta, koska jäljentämistä ei ymmärretä oppimisprosessina.

Oppilaat toistavat mielellään jo hallitsemiaan kuvailmaisun konventioita. Näiden banaalien kuvien arvostaminen vaihtelee tarinoissa huomattavasti. Tyttöjen yksi suosikkiaiheista on auringonlasku palmurannalla. Sen hallinta herättää selvästikin osaamisen nautintoa tekijässään. Kuvalla saa myös toisten ihailua osakseen. Toisaalta matkimista ei hyväksytä, mikä taas palautuu modernistiseen taidekäsitteeseen uniikin yksilöllisen ilmaisun vaatimuksista.

Kuvilla leikkiminen

Tutkimusaineistooni kuuluu kiinnostava, tehtävänannon ulkopuolinen aineisto. Oppilaat ovat tehneet eläytymistehtävän teksti- ja kuvapapereihin omaehtoisia, ylimääräisiltä näyttäviä sanallis-kuvallisia merkintöjä.

Luonnostelujen, pilakuvien ja marginaalitöiherrysten merkityksellisyys aineistossa näyttää kytkeytyvän motiivikonfliktien purkamiseen, auktoriteettien ja normien tiedostetulla tai tiedostamattomalla – mutta yhtä kaikki visuaalisesti näkyvällä – uhmaamisella. Näillä reunahuomautuksillaan oppilaat ovat purkaneet kokemiaan sosiaalisia sääntöjä ja rajoituksia, moraalisia velvoitteita, esteettisiä ihanteita, sekä osaamisen ja arvioiduksi tulemisen jännitettä.

Aineistosta on myös tunnistettavissa joitain alisuoriutumisia. Sosiaalinen leikki tikku-ukkokuvien avulla osoittaa, miten kekseliäästi oppilas voi käydä eräänlaista neuvottelua kuvansa avulla. Hän voi kiertää mahdottomina näyttäytyvät osaamis- ja suorituskriteerit ja lunastaa huumorin keinoin paikkaansa ryhmässä.

Joukosta erottautumisen pelko

Kiinnostava on se tulos, että oppilailta on suuri tarve käsitellä sosiaalista hyväksytyksi tulemistaan. Siksi osaamiseen liittyy myös pelko siitä, mitä seuraa, kun erottautuu joukosta. Ihailun kylkiäisenä heräävät kateuden tunteet. Teema on aineistossani hyvin yleinen. Kadehdittu, noustessaan vertaisryhmässään esiin, rikkoo yhdenmukaisuuden vaateet ja asetetaan näin erilaiseksi kuin muut.

Kiusaamisen teemaa on yllättävän paljon. Se kertoo oppilaiden välisen vertailun ja kilpailun hallitsevuudesta, epäonnistumisen, naurunalaiseksi ja sosiaalisen verkoston ulkopuolelle joutumisen pelosta. Aineistossa korostuukin opettajan tai luokkatoverin empatian tarve, mutta myös empatian poissaolo. Koulu yhteisölle tärkeä tieto on se, että osa oppilaista ei näytä tuntevan empatiaa kiusattua kohtaan.

Voi myös pohtia, missä määrin median tarjoamat kuvastot ja fiktiiviset kerronnan keinot vaikuttavat oppilaiden emotionaaliseen kasvuun. Toisaalta voi pohtia, onko empatian poissaolo tarinoissa opittu fiktion muoto, eräänlainen genre, johon empatia ei kuulu?

Yksi defenssi tai keino selvitä omista tunteista on huumori ja nauru. Samalla itselle ja toisille nauramiseen liittyy ristiriitaisuuksia. Aineistossa on runsaasti pilakuvia. Varsinkin pojalle on noloa paljastaa, että kuva loukkaa. Kuvan voima on niin suuri, että jopa rehtorin saa tarinoissa pois tolaltaan.

Kuvataideopettajan tehtävä

Tarinoiden ja kuvien pohjalta kuvataideopettaja näyttäytyy oppitunnin kulkua hallitsevana ja asiallista palautetta antavana aikuisena, joka nauttii oppilaan osaamisesta. Yksi opettajan tehtävistä on olla kasvatustilanteissa auktoriteetti, joka jakaa rangaistuksia ja oikeutta. Pilakuvan tekijä saa 2 tuntia jälki-istuntoa.

Ulkoisten normien kontrolloinnin lisäksi opettajalla on keskeinen rooli pintatasoa syvemmillä tasoilla menevissä, moralisoivissa ja henkilökohtaisella tasolla puhuttelevissa kasvatustilanteissa. Hyvä opettaja saa oppilaan ymmärtämään toista oppilasta. Näin opettaja on sosiaalisen järjestyksen ja emotionaalisen turvallisuuden ylläpitäjä ja palauttaja.

Opettaja myös tietää, missä menevät kuvien rajat. Hänelle säilytetään modernismin ihannetta kantavan taidemaailman asiantuntijan rooli.

Näin opettaja näyttäytyy turvallisena, rajoja ja pysyvyyttä tarjoavana aikuisena. Hän on jämäkkä, ja samalla rento, luoden luokkahuoneeseen hyvää ilmapiiriä. Mutta opettaja edustaa myös kuvataidetuonnilla olon pakkoa ja rutiinia, johon kuuluvat suppeat ja mekaaniset tehtävät.

Turvallinen kuvataidetunti

Aineistoni perusteella oppilaat eivät tunnu hahmottavan kuvataideopetuksen tavoitteita. Heille päämääränä on kehittyä hyväksi piirtäjäksi, mikä on oppiaineen virallisiin tavoitteisiin nähden hyvin kapea. Oppilas ei ymmärrä, miksi jotain tiettyä tehdään kuvataidetunnilla. Mitä tämä havainto kertoo kenties laajemmin nykykoulusta ja miten opettajakoulutus voisi vastata tähän?

Tutkimusaineiston valossa oppilaat näyttävät pääsääntöisesti viihtyvän kuvataidetunneilla. Suurin osa aineiston tarinakaarista sulkeutuu siten, että seuraavalle kuvataidetunnille osallistuminen näyttää luontevalta, harmittomalta ja mielekkäältäkin. Tarinassa löydetään ratkaisu esitettyyn ongelmaan, esteettisen rajat määrittävät, ja eettiset toimintamallit saavat vahvistusta. Kun draama on ohi, kouluelämä voi jatkua taas tuttuun tapaan.

Tutkimukseni näyttää kiinnostavia puolia kuvataidetunnin sosiaalisesta tilasta eettisten periaatteiden pohdinnan mahdollistajana. Esitän kuvataideopetuksen haasteeksi sen, että se voisi toimia turvallisena välitulana, jossa nuori voisi jäsentää omaa epävarmuuttaan ja paikkaansa maailmassa kuvallisia prosesseja hyödyntäen. Kun tunnelma on miellyttävä, kiireetön ja yhteisistä säännöistä pidetään kiinni, oppilas kokee kuvalliset prosessinsa merkitykselliseksi ja kuvataideopetuksen omaa arkea ja kasvua tukevaksi toiminnaksi. Kuvataidetunnin mielekkäässä sosiaalisessa oppimisen tilassa hän saa riittävästi emotionaalista tukea, jolloin hän voi keskittyä henkilökohtaiseen, luovaan kuvalliseen oppimiseen ja nauttia sosiaalisista kohtaamisista.

Samalla kun toivon, että koulu voisi tarjota kodinomaisen ilmapiirin oppimiselle, herää kysymys, miten institutionaaliseen oppimiseen tarkoitettu laitos voisi opetuksen lisäksi vastata oppilaan emotionaalisen tuen tarpeeseen, ja mahdollisesti myös hoivaan ja hoitoon, liittyviin odotuksiin.

Kuvataideopetus nuorten hyvinvoinnin edistäjänä

Kuvataideopettajalta tämä vaatii herkkyyttä tunnistaa ja tiedostaa, millaisessa sosiaalisessa ja visuaalisessa maailmassa oppilaat elävät. Kun kuvataideopettaja on tietoinen siitä, miten voimakkaasti oppilaiden oma maailma vaikuttaa kuvataideopetuksessa, hän voi hyödyntää tätä tietämystään opetuksessaan oppilaiden kasvua tukevalla tavalla.

Tutkimusaineiston valossa uskon, että kuvataideopetuksella on merkittävä rooli oppilaan hyvinvoinnin lisäämisessä. Jos tunteja on riittävästi, kiireettömälle keskittymiselle, oppilaan ilmaisun tukemiselle ja identiteettityölle, keskinäiselle vuorovaikutukselle sekä nykykulttuurin ja kulttuurihistorian tuntemukselle jää tilaa. Tällöin pinnallinen oppiminen ja arvioiduksi tuleminen paineet vähenevät.

Hyvinvointi tukee oppimista. Tätä tarjoaa kuvataidetunti, joka rakentuu oppilaasta välittävässä, turvallisesta ja kannustavasta yhteisöstä, jossa oppilas voi kokea olevansa ryhmän täysvaltainen jäsen.

Tutkimustyö matkana omaan ammatti-identiteettiin

Olen painottanut läpi tutkimukseni oman tutkijan positioni avaamista ja kyseenalaistamista. Huomaan kirjoittavani kuvataideopetuksesta ja opettajan roolista ikään kuin tavoite-, toive- ja ihanneltilasta käsin. Lataan aikamoisen taakan kuvataidekasvattajan harteille romantisoivalla idealismillani. Taidekasvattaja-tutkija-minääni leimaa modernin ja jälkimodernin maailman välillä heilahtelu tarkastellessani taidemaailmaa, koulua ja koululaisten kuvataidetuntia. Äänenpainoni vaihtelevat tutkimuksen eri kohdissa ottamastani positiosta riippuen.

Oman ammatti-identiteetin kannalta tutkimusmatka onkin siksi ollut mielenkiintoinen. Se osoittaa, miten olen osa haastavaa, moninaisia äänenpainoja risteävää taiteen, visuaalisen kulttuurin ja kuvataidekasvatuksen kenttää sekä koulua.

Lähteet

Eskola, Jari (1998) Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Tampere: TAJU.

Koivurova, Anniina (2010) Kuvien rajat. Torjutut ja toivotut kuvat kuvataidetunnin sosiaalisessa tilassa. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 184. Rovaniemi: LUP, Lapin yliopistokustannus.

Korkeakoski, Esko (1998) Peruskoulun ja lukion taidekasvatus arvioinnin kohteena. Teoksessa Esko Korkeakoski (toim.) Lasten ja nuorten taidekasvatus peruskoulussa ja lukiossa. Arviointi 9/1998. Opetushallitus, 13–16.

Perusopetus 2020. Yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Parviala, Hannele & Väyrynen, Erja (2010a): Ehdotettu uusi peruskoulun tuntijako tarkoittaa toteutuessaan taideopetuksen vähenemistä yläluokilla. Kuvataideopettajat ry:n kannanotto esitykseen Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. 2.6.2010. Kannanotto perusopetuksen uudistamisesitykseen.pdf. Kuvataideopettajat ry – Bildkonstlärarna rf.

<http://www.kuvataideopettajaliitto.fi/fin/Toiminta/Etusivu-laajemmin/Kuvataideopettajat-ry-n-toiminta/Peruskoulu-uudistus-kuvataiteesta-ehdotetaan-vaehennettaevaeksi-yksi-tunti-ylaoluokilta-Kuvataideopettajien-kannanotto> (Viitattu 19.6.2010.)

Parviala, Hannele & Väyrynen, Erja (2010b) Perusopetuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden ja tuntijaon uudistaminen. Hallituksen sivistyspoliittiselle ministerityöryhmälle lähetetty kirje Kuvataideopettajat ry:n hallitukselta 26.10.2010. Sivistyspoliittinen ministerityöryhmä – Virkkunen.pdf. Kuvataideopettajat ry – Bildkonstlärarna rf. <http://www.kuvataideopettajaliitto.fi/fin/Toiminta/Etusivu-laajemmin/Kuvataideopettajat-ry-n-toiminta/Perusopetusuudistus-2010-uusiksi>! (Viitattu 17.1.2011.)

Väyrynen, Erja (2010) PERUSOPETUS KAATUI! 16.12.2010. Kuvataideopettajat ry – Bildkonstlärarna rf. <http://www.kuvataideopettajaliitto.fi/fin/Toiminta/Etusivu-laajemmin/Politiikkaa-ja-uutisia/PERUSOPETUSUUDISTUS-KAATUI>! (Viitattu 17.1.2011.)